

Schifpot¹

Een epistel van verzameld materiaal over het buurtschap Schifpot.

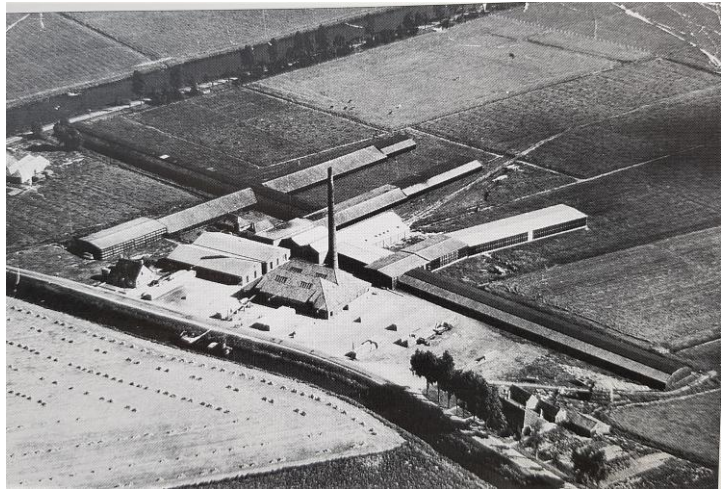
Het betreft informatie wat afkomstig is van het internet, uit boeken (zoals "Vroeger in Middag"), maar ook van aangeleverde verhalen van eerdere bewoners van Schifpot.

Het buurtschap Schifpot ligt aan weerszijden van het Aduarderdiep; op de plaats waar het in 1825-1827 gegraven Oldehoofskanaal in uitmondt.

Bij het noemen van de naam "Schifpot" gaat bij de oudere generatie en historici al snel de gedachten uit naar de vroegere steen-, pannen- en draineerbuizen-fabriek (ooit gebouwd door Harm Kamerlingh Onnes), de kalkoven, een winkel, 4 arbeiderswoningen het "Vaierbörgje" en aan 86 jaar een veerpontje over het Aduarderdiep.

Het veerhuis van Schifpot bevond zich aan de oostzijde van het Aduarderdiep en was gelegen binnen de parochie van Garnwerd.

De westelijke grens werd grotendeels gevormd door het Aduarderdiep met uitzondering van een

De steen, pannen en draineerbuizenfabriek in Schifpot, ca. 1950

KLM-foto

Centraal staat de "oer-parochie" van Garnwerd (Garnwerd, Feerwerd en Oostum); maar in de 13^e eeuw ging men ook van Fransum ter kerke in Garnwerd. Veelal volgen de parochie-grenzen de zeer oude watergangen.

opvallende uitschieter naar het westen, ter hoogte van Beswerd.

Beswerd en de "gerichtsplaats" (galg) van Garnwerd waren bereikbaar via het kerkepad en de overzetterij bij boerderij "De Balk" (nabij het buurtschap de "Brillerij") over het Aduarderdiep.

Alle parochianen van het noordwestelijk deel van Middag (begrenst door het Reitdiep) gingen in de 13^e eeuw ter kerke in Garnwerd.

Garnwerd vormde aanvankelijk, met het later afgesplitste Feerwerd en Oostum dan ook de "oer-parochie".

Het kerspel van Fransum was aanvankelijk zo klein dat er eerst nog in Feerwerd werd gekerkt.

De afgebeelde kaartschets geeft de grenzen van de afsplitsing weer en ook hoe later, door de monniken gegraven

¹ **Uitgave :** Werkgroep Gastvrij Middag-Humsterland / **Samensteller** F.F. Leutscher / **Geraadpleegde literatuur en Beeldmateriaal:** Tussen Meeuw en Leeuw, Wikipedia, Beeldbank Groninger Archieven, Pieter en Lucy van Dijk. **Kaartmateriaal :** Hsgris.

Aduarderdiep (ca. 1400), het Middag heeft verdeeld.

Dit verklaart dus niet alleen de bijzondere doorsnijding van de parochiegrens van Garnwerd, maar ook de locatie van de “Gerichtsplaat van Garnwerd” en de vroegere band van de inwoners in Garnwerd met Beswerd.

Maar het kaartje laat ook zien dat het vaststellen van de parochiegrenzen gebaseerd was “op droge voeten voor mens en dier”, want veelal werden de grenzen rondom gevormd door de vele geulen, prielen en afwateringstroompjes.

Zo ook bijvoorbeeld de waterafvoer vanaf Aduard naar het Reitdiep (nabij de huidige Wetsingersluis).

Tragisch ongeval bij Schifpot

In december 1927 zijn 4 kinderen vanaf Saaksum via het Oldehoofskanaal richting het Aduarderdiep geschaatst. Alle kinderen zijn onder Frouketil (brug over het Oldehoofskanaal) bij Schifpot door het ijs gezakt. Wijtze Rozema en Engelbertus Lodewijk Franssens zijn daarbij verdronken.

De naamgeving Schifpot

Er zijn een 3-tal verschillende lezingen waar Schifpot zijn naam mogelijk aan te danken zou kunnen hebben, maar het veelvuldig verbouwde vlas speelt daarin de meest spraakmakende rol.

Vlas

Vlas werd verbouwd als grondstof voor verf (lijnolie) en voor het maken van linnen stoffen, kleding e.d.

Ook de reststoffen, die vrijkwamen bij bewerking werden zoveel mogelijk hergebruikt, zoals de uitgeperste zaden voor veevoeder en de houtachtige delen (schif) als brandstof.

Het bewerken bestond uit : rekelen, roeten(rotten), soms roosteren, breken/braken, zwingelen en kammen

1. Verwarming

De meest voorkomende verklaring is dat de naam Schifpot afkomstig zou zijn van een ronde pot, waarin Schif (de houtachtige delen van het vlasafval) werd gebruikt als goedkope brandstof voor verwarming van de “herberg”.

2. Het warm houden van eten.

Het schif werd gebruikt als brandstof in een soort stoof om het eten warm te houden; dit werd dan meegenomen naar het land.

In deze schifpot werd een verticaal paaltje in het midden geplaatst wat aansloot op een horizon paaltje onderin de pot.

Het schif werd rondom zeer stijf aangestampt, waarna beide paaltjes er werden uitgetrokken en een doorbrand kooltje in het midden werd gelegd

3. Een benaming voor eten/drinken dat te lang heeft gestaan.

De arbeiders, die vroeger wel op het veerhuis van Schifpot kwamen hadden de ervaring opgedaan dat het eten, maar ook melk lang opgewarmd op de kachel bleef staan en daardoor ging “schiften”.

Zo kwam wel eens de uitspraak : Wat schaft de pot vandaag ? Dat zal wel weer “Schifpot” worden.

Het “veerhuis”.

Het veerhuis was voorheen een arbeiderswoning, behorende bij de boerderij van Jan Mennes Smit en Aaltje Jans Bakker (de huidige boerderij “Koepon”).

Maar door de bouw van de steenfabriek in 1853 veranderde de situatie van deze stille plek aan het water ineens; ook omdat er vanuit Garnwerd veel arbeiders graag op de fabriek wilden gaan werken

De komst van het veer van Schifpot was dus een logisch gevolg van de veranderende omstandigheden; maar ook van een vermoedelijk overleg tussen de directeur van Harm Kamerlingh Onnes en boerin Aaltje Jans Bakker (haar echtgenoot Jan Mennes Smit was overleden)

Maar er zal nog wel een andere factor een rol hebben gespeeld, want de kinderen van de familie Bakker, afkomstig van boerderij "De Balk" (iets zuidelijker aan het

Aduarderdiep), gingen naar de Gereformeerde school in Ezinge. Zo was familielid Jan Jans Bakker ook initiatief-nemer voor het gereformeerde kerklokaaltje aan de Renteniersgang in Garnwerd.

Bij Koninklijk besluit van den 4den Augustus 1853, n°. 86, is aan A. J. Bakker, weduwe J. M. Smit, te Garnwerd (provincie Groningen), vergunning verleend tot aanleg van een voetveer over het Aduarderdiep tusschen Garnwerd en Feerwerd, en concessie tot heffing van een veerregt, voor den tijd van vijftig jaren.

Delpher / Nieuwsblad van het Noorden

De overzetterij

Het veer was weliswaar geen pont, waarop een paard en/of een boerenkar op kon worden meege-nomen,

*Familie Guikema / veerboot Schiffpot
vlnr: Rensien, moeder Antje Guikema-
Siegers, Berendinus, Willem en vader
Fokke Guikema*

De familie Guikema portretteert voor het veerhuis.

maar voor de bewoners van Garnwerd was het toch best wel een fijne oplossing om niet helemaal via Aduardersijl te moeten omlopen of te fietsen. Want na het graven van het Aduarderdiep en het Reitdiep waren Feerwerd en Ezinge voor de Garnwerders alleen via Steentil en Aduardersijl bereikbaar.

Het veerpont bij boerderij "De Balk" had een meer privaatrechtelijke functie (met name voor de kerkgangers en aanwonenden), maar het voetveer bij Schiffpot had een publiek-rechtelijk karakter (mede ook

doordat het ook bij Koninklijk Besluit in 1853 was ingesteld).

Het gebruik van het voetveer bij Schiffpot betrof voornamelijk werkvolk (met name voor de steenfabriek) en kinderen uit Garnwerd, die de gereformeerde school in Ezinge bezochten.

Kaartje van Topotijdreis / Omgeving Garnwerd - Schiffpot

Dat een verschillend geloof ook wel eens tot spanning kan leiden komt in het volgende verhaal wel naar voren :

Het veerrecht

In 1853 verkreeg de Aaltje Jans Bakker (weduwe van Jan Mennes Smit) te Garnwerd (bij Koninklijk besluit) voor een periode van 50 jaar vergunning om een voetveer over het Aduarderdiep tussen Garnwerd en Feerwerd te exploiteren. Vanaf Garnwerd liep men toen, tot 1939, via een oud kerkpad langs de slootkant naar Schiffpot en werd daar voor 2 cent, en de fiets voor 4 cent, overgezet; na zonsondergang gold een dubbel tarief (dit alles volgens het tarief van het KB van 1853)

Een oud Garnwerder wist zich nog te herinneren dat zijn vader zich enorm had opgewonden over de veerman van Schiffpot.

Alle kinderen hadden op de terugreis van school gebruik gemaakt van het veer bij Schiffpot, maar toen zijn zoon met enkele andere klasgenoten strafwerk moest maken en daardoor wat later bij Schiffpot aankwamen, was de veerman, die aan de maaltijd zat, niet bereid om de nakomers over te zetten.

*Deze moesten toen in het donker helemaal te voet huiswaarts via Aduardersijl naar Garnwerd.
Vader heeft de veerman deze actie nooit vergeven.*

Maar naast de arbeid op de boerderij en het veergeld was er nog een andere bron van inkomsten; het veerhuis was ook een "stille kniep" (herberg zonder vergunning); er werd menig borreltje geschonken.

Na het overlijden van Aaltje Jans Bakker in 1859, ging het veerhuis met rechten via haar dochter Anna Jans Smit naar haar echtgenoot Jacob Eilert Olthoff
In 1908 overleed Jacob Eilert en werd zijn zoon Jan Olthoff (getrouwd met Berendina Havinga) door vererving, eigenaar van het veerhuis.

In 1909 werd dhr. D. Huizinga huurder en veerman.

Gevelsteen "Koepon"

Dhr. D. Huizinga exploiteerde samen met schipper Hedde van der Veen ook de scheepssloperij op Schifpot.

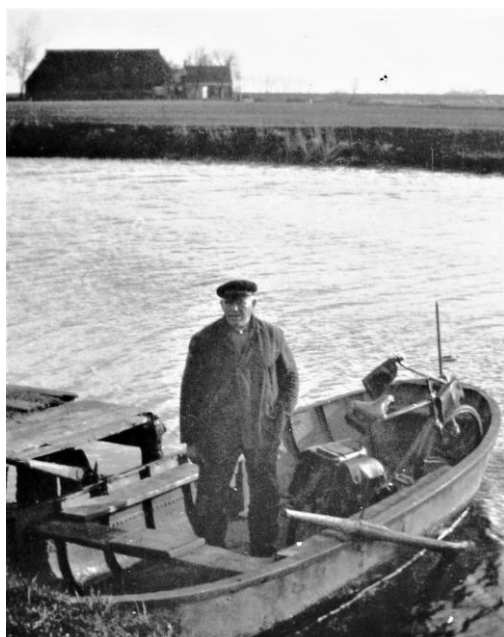
Tussen 1910 en 1915 woonde de dochter van Hedde, Roelfina Bauwina van der Veen (moeder van Janny

Mossel-Rienks uit Feerwerd), in het veerhuis; ze was door haar ouders in de kost gedaan.

Hedde had als schipper in de winter niet veel werk, maar had in deze periode als scheepssloper wel een dagtaak. De schepen werden aan weerszijden van Frouketil (bruggetje over het Oldehoofskanaal) gesloopt.

Het hout werd bij boeldagen in Feerwerd, Ezinge en Oldehove verkocht. Ook daar waren de boeldagen tevens deel van de dorpsfeesten, waar ook het koekhakken werd beoefend.

Na het overlijden van Jan Olthoff in 1918 werd het veerhuis en de veerrechten rechten door zijn echtgenote Berendina Havinga en vanaf 1929 door haar 2^e echtgenoot Willem Poll te huur aangeboden.

Klaas Johannes Heddema

Bukshag.

De kleindochters van Heddema wisten zich nog te herinneren, dat ze voor opa Heddema tijdens de kermis sigarettenpeuken moesten rapen.

Klaas Johannes ging er dan echt even voor zitten, om de peuken weer open te maken om er vervolgens weer bruikbare sigaretten van te rollen.

De kleindochters hadden er inmiddels ook een naam voor bedacht : "Bukshag" !

Nieuwsblad van het Noorden

Na Huizinga werd Fokke Guikema veerman (tot ca. 1926)

Daarna was het Klaas Johannes Heddema die gedurende 10 jaar de veerman van Schifpot was (ca 1926-1936).

De kleindochters van Klaas Johannes hebben leuke en bijzondere herinneringen aan hun opa overgehouden, zie "Bukshag".

Veerman Heddema werd omstreeks 1936 opgevolgd door Jan Rooda, die de laatste jaren totdat de brug er was nog vele passanten heeft overgezet.

De brug

Na zoveel jaren van ongemak en isolement kwam de gemeente Ezinga in 1938 tot het besluit om bij Schifpot een vaste brug (een stenen til) over het Aduarderdiep te leggen. Om de scheepvaart qua hoogte niet teveel te hinderen werd de brug hoger opgebouwd en daarmee ook de aansluitende wegen, waardoor er hoge taluds ontstonden. Bij de aanleg van de weg vanaf Garnwerd werd er gebruik gemaakt van de toegangsweg naar de boerderij (nu : Koepon)

Veerman Jan Rooda; op de achtergrond de kalkoven ca. 1936

Bij de aanleg van de weg kantelde een vrachtwagen, waarbij de gemeentewerker Pieter Huizinga het leven verloor. De Brug werd op 25 maart 1939 geopend door burgemeester Torensma.

Omdat er gebruik was gemaakt van de oprit naar de boerderij was er de afslag een haakse bocht ontstaan.

Omstreeks 1980 is de situatie aangepast; vanaf Garnwerd kon het verkeer met een ruime bocht en vervolgens via de oude toegangsweg van Koepon naar Schifpot rijden.

Veerman Jan Rooda

Een bijzondere herinnering wist zijn zoon Riekelt Rooda nog te vertellen.

Vader had politieagent Wiebren Kerkstra in de boot. Laat het toch gebeuren dat de politiepet van Kerkstra door een windvlaag tewater ging ! Er is veel gevist, maar de pet kwam niet boven water !

Jan Rooda is als militair tijdens de mobilisatie voorafgaand aan de oorlog in januari 1940 aan de grens bij een mijnenveld gesneuveld.

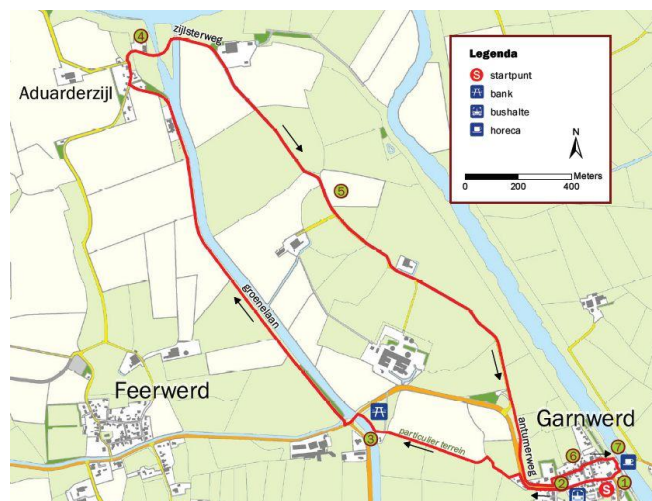

Krantenartikel DvhN 1938

Om het oude kerkpad van Garnwerd naar Schifpot in ere te houden, is deze route opgenomen in een Ommetje via Aduarderzijl.

Nabij het veerhuis is een landschaps-bord geplaatst met daarop een toelichting op een stukje historisch erfgoed van Schifpot

Op het afgesneden deel werden bomen geplant en is er bij de afslag naar Antum en Aduarderzijl een recreatiehoek (met bankje) gecreëerd. De route van het ommetje Garnwerd-Schifpot-Aduarderzijl loopt nog voor een deel nog over de "oude weg" naar Aduarderzijl.

Ommetje Garnwerd-Aduarderzijl

Het winkeltje op Schifpot

Tegenover het veerhuis achter de “veerbel” was een ook winkeltje gevestigd; een kruidenier die vele klanten heeft bediend.

Vader, Klaas van der Kooi, was de kalkbrander van de oven en moeder Trientje Bullema, beheerde de winkel.

Klaas heeft de winkel de laatste 26 jaar samen met zijn kinderen moeten runnen, omdat Trientje al in 1926 overleed.

Aan de inrichting van de winkel is nog duidelijk te zien dat destijds allerlei kruidenierswaren los werden verkocht.

De veerbel van Schifpot met daarachter het winkeltje

Klaas van der Kooi met echtgenote Trientje Bullema en gezin / foto omstreeks 1917

Nadat vader Klaas in 1952 was overleden, waren het de kinderen Douwe, Janna, Jantje en later ook Pieter (die van een emigratie terugkwam), die de winkel tot circa 1960 runden.

In de winkel zijn alle vakken en vakjes, anno 2020 nog aanwezig

Garnwerd
26 augustus 2023

Een groot deel van de bezoekers van de “stille kniep” aan de overzijde van het Aduarderdiep waren de wachtende schippers, die hun lading grondstoffen bij de steenfabriek/kalkoven moesten brengen of de stenen, pannen en draineerbuizen kwamen afhalen. Maar als de gelegenheid zich voordeed werd er nog wel eens vrachtje scheepssloophout vanaf Schifpot meegenomen en werd ook de levensmiddelen-voorraad aangevuld vanuit het winkeltje van de familie Kooistra

Inventaris van de winkel